

УДК 338.2:655.1

Базилюк В.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та маркетингу у ВПК
Української академії друкарства

ВПЛИВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ НА БЕЗПЕКУ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ

INFLUENCE PUBLISHING AND PRINTING COMPLEX SAFETY INSTITUTE FOR STATE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто роль підприємств видавничо-поліграфічного комплексу у підвищенні ефективності функціонування інституту держави, особливо в інформаційно-пропагандистській площині. Досліджено роль та важливість впливу основних функцій підприємств комплексу щодо забезпечення безпеки інституту держави. Розглянуто основні пріоритети та механізми активізації інформаційно-пропагандистської функції видавничо-поліграфічного комплексу з метою формування нової інформаційної політики держави.

Ключові слова: видавничо-поліграфічний комплекс, інститут держави, безпека, інформація, пропаганда.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена роль предприятий издательско-полиграфического комплекса в повышении эффективности функционирования института государства, особенно в информационно-пропагандистском направлении. Исследованы роль и особенности влияния основных функций предприятий комплекса на обеспечение безопасности института государства. Представлены основные приоритеты и механизмы активизации информационно-пропагандистской функции издательско-полиграфического комплекса с целью формирования новой информационной политики государства.

Ключевые слова: издательско-полиграфический комплекс, институт государства, безопасность, информация, пропаганда.

ANNOTATION

In the article is reviewed the role of companies publishing and printing complex in increasing the efficiency of state institutions, especially in informational and propagandist plane. The role and importance of the main functions of complex companies were researched on the safety of state institute. It was considered the main priorities and mechanisms of activation functions of publishing and printing complex to form a new information policy.

Keywords: publishing and printing complex, the institution of the state, safety, information, propaganda.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення та удосконалення основних підходів, методів, способів участі підприємницьких структур ВПК (видавничо-поліграфічного комплексу) у формуванні та зміцненні інформаційної безпеки держави в умовах сучасних геополітичних реалій не викликає жодного сумніву. З моменту набуття незалежності України система державних відносин вступила в новий період свого розвитку. Одним із провідних елементів в даному напрямі виступили інформаційно-комунікативні технології, які поряд із військовою, духовною, політичною, соціальною та економічною безпекою сформували основу національної безпеки. За таких умов провідну роль у побудові ефективної системи інституту безпеки дер-

жави змушена відігравати досконала інформаційно-пропагандистська політика.

Однак сучасні події, що мали місце в нашій країні останнім часом, повністю засвідчують відсутність дієвої інформаційно-пропагандистської політики, що зумовило значні прогалини у формуванні свідомості нації, посилило вплив на неї зовнішньої пропаганди і, як наслідок, спричинило відкритий збройний конфлікт із окупацією частини території України.

За таких умов виникла гостра необхідність у формуванні якісно нової інформаційної політики. Однак ефективне її функціонування неможливе без незалежних засобів масової інформації, зокрема і друкованих, які є сполучною ланкою між владою і суспільством. Друковані видання є важливою рушійною силою розвитку суспільства та безпеки інституту держави загалом, забезпечують підвищення культурного та освітнього рівня громадян у цій сфері та впливають на соціальні процеси. Це зумовлює важливість дослідження впливу підприємств видавничо-поліграфічного комплексу на формування свідомості громадян, закладення основ громадянського суспільства, а отже, забезпечення безпеки самої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначальний вплив на формування і розвиток сучасної теорії безпеки держави мали положення, розроблені зарубіжними науковцями: Х. Макіндером, А. Мехеном, Ф. Ратцельом, Н. Спикменом, К. Хаусхофером та ін.

Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні вчені, зокрема: О. Амосов, О. Ареф'єва, О. Білорус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, З. Варналій, Т. Васильців, Н. Гавкалова, В. Геєць, З. Герасимчук, Я. Жаліло, З. Живко, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, В. Мунтян, І. Оттенко, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Н. Реверчук, О. Терещенко, Ю. Ус, В. Франчук, Н. Чебанова, О. Черняк, М. Швець, В. Шлемко та ін.

Дослідженню особливостей формування та забезпечення безпеки підприємств видавничо-поліграфічного комплексу присвячено роботи Є. Палиги, Я. Пушака, Л. Швайки, А. Штангрета та ін. Означені роботи львівських науковців щодо особливостей забезпечення безпеки

підприємств ВПК здебільшого стосуються проблем самого комплексу, а дослідженню впливу інформаційно-пропагандистської функції підприємств ВПК на безпеку інституту держави не приділяється належної уваги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на велику кількість праць, присвячених проблемам забезпечення безпеки держави, децю осторонь опинились питання ролі ВПК у підвищенні ефективності функціонування інституту держави, особливо в інформаційно-пропагандистській площині. Зважаючи на це, необхідно дослідити роль та значущість впливу основних функцій ВПК на ефективність інституту держави, виділити основні пріоритети та механізми активізації інформаційно-пропагандистської функції ВПК.

Мета статті полягає у вивченні можливостей підвищенні ефективності впливу ВПК України на розвиток інституту держави та підвищення рівня його безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показує досвід розвитку останніх політичних подій в Україні, інформаційне суспільство є дієвим інструментом розвитку держави. Це суспільство постіндустріального типу з характерно вираженою роллю інформації, інформаційних структур і технологій як управлінських механізмів. Створення глобальної інформаційно-комунікативної мережі, яка є «хребтом сучасної цивілізації», породило феномен інформаційного суспільства [1]. Поряд із цим виникає постійна необхідність щодо активізації зусиль, спрямованих на подолання пов'язаних із ним негативних явищ: диференціації суспільства, що тягне за собою необхідність розвитку діалогу між керівниками та підлеглими; небезпеки виникнення інфократії (влади власників видавничо-поліграфічних ресурсів); труднощів із подолання демократичними засобами монополії на інформацію; забезпечення контролю суспільства діяльності видавничо-поліграфічних підприємств тощо.

До теперішнього часу вітчизняним науковим середовищем не розроблений механізм забезпечення ідеологічної безпеки, важливою складовою якої є друкована продукція та електронні видання. Також відсутнє саме поняття безпеки в ідеологічній сфері.

Отже, можемо констатувати, що співвідношення понять «національна безпека» та «інформаційна безпека», як і самі підходи до визначення категорії «інформаційна безпека», потребують подальшого дослідження [2, с. 24–38]. Так, Б. Кормич трактує інформаційну безпеку, як захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави [3, с. 92]. На думку І. Громики та Т. Саханчук, інформаційна безпека Укра-

їни – це захищеність державних інтересів, за якої забезпечується запобігання, виявлення і нейтралізація внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави і безпечний розвиток міжнародного інформаційного співробітництва [4, с. 134].

В сучасних умовах функціонування країни інформаційно-пропагандистська функція ВПК набуває надзвичайно важливого значення. А враховуючи ще й те, що Україна опинилася в стані інформаційної війни, дана функція на пряму впливає на існування самого інституту держави.

Такий розвиток подій зумовлює необхідність забезпечення друкованою продукцією та електронними виданнями своєчасного збору, обробки та розподілу інформації в масштабі країни, на основі тих цінностей, які домінують у суспільстві. Тому діяльність ВПК у даному напрямі полягає у належному забезпеченні суспільства інформацією шляхом виготовлення, обробки та її розповсюдження. Основним принципом діяльності підприємств ВПК у даному напрямі є формування свідомості і соціальної поведінки громадян, що проявляється в змісті та характері їх відносин до суспільства, держави, їх становищем у суспільстві та державі, взаємовідносинами між собою.

Однак виконання ВПК інформаційно-пропагандистської функції неможливе без аналізу стану, у якому перебуває більшість підприємств комплексу.

З моменту набуття незалежності України були зроблені спроби перейти на ринковий характер побудови економіки. Здійснені перші кардинальні зміни на шляху до побудови нового типу суспільства мали відчутний вплив і на підприємства ВПК, де було створено передумови для виникнення нових суб'єктів господарювання – почала створюватися система товариств з обмеженою відповідальністю, акціонерних товариств тощо. Кількість бажаючих щодо створення підприємств була така, що виконавчій владі доводилося створювати спеціальні підрозділи для реєстрації нових організацій.

Найбільший інтерес в рамках дослідження представляють для нас державні та комунальні підприємства ВПК, які держава залишила у своїй власності, в першу чергу як потужний інструмент інформаційно-пропагандистської роботи. Однак на основі реалій сьогодення можемо стверджувати, що така робота була проведена неналежним чином через велику кількість проблем у державному секторі комплексу.

Чимала кількість книжкових і газетно-журнальних видань до сьогодні друкується на базі спеціалізованих державних підприємств, бо вони мають великі виробничі й допоміжні площі, достатню інфраструктуру тощо. Досліджуючи ситуацію в поліграфічній сфері, слід наголосити на тому, що вона залишається складною, неоднозначною та суперечливою,

зрештою, як і в усій економіці. Підприємствам характерна постійна нестача обігових коштів, значна кількість та рівень податків, високі кредитні ставки, дається взнаки низька платоспроможність населення і юридичних осіб, через що попит на поліграфічну продукцію перебуває не на належному рівні. Низькою, особливо на підприємствах державної і комунальної власності, є завантаженість виробничих потужностей. Крім того, держава значно обмежила підтримку своїх підприємств, що зумовило значне послаблення виконання інформаційно-пропагандистської функції та вплинуло на зниження загального рівня безпеки інституту держави.

Майже всі державні та комунальні підприємства ВПК засновані ще за Радянського Союзу. На них протягом останніх 25 років через складну економічну ситуацію не вживались заходи з технічного переозброєння та модернізації устаткування, що, своєю чергою, призвело до морального і фізичного старіння основних фондів. Обладнання, виготовлене на використанні старих технологій, не може задовольнити потреби видавців у продукції європейського гатунку. Щороку державний бюджет не передбачає коштів на придбання нового устаткування й на технічне переоснащення поліграфічних підприємств, а брак обігових коштів та неможливість залучення банківських кредитів не дає змоги їм самостійно вирішити питання технічного, технологічного переоснащення, заміни або відновлення засобів виробництва. Край зношене обладнання не дає можливості виробляти конкурентоспроможну продукцію ні за якісними, ні за вартісними показниками,

через що зменшуються кількість замовників, обсяги виробництва, підприємства працюють на 30–40% своєї потужності, скорочуються робочі місця. Лише для заміни старих газетних ротацийних машин державним газетно-журнальним видавництвам потрібно до \$100 млн. [5]. Як наслідок, державні та комунальні підприємства ВПК змушені думати не про виконання своїх функцій, зокрема й інформаційно-пропагандистської, а про банальне виживання. В таких умовах значна кількість суб'єктів господарювання стає неплатоспроможною, визнається банкрутом і, в кращому разі, втрачає свій профіль, переважно надаючи в оренду свої виробничі площі, а в гіршому – взагалі зникає з ринку.

Заслуговує на увагу і ситуація з приватизацією у видавничо-поліграфічній галузі. Достатньо потужна видавничо-поліграфічна база, що залишилася у спадок від СРСР, приватизації не підлягала. Для підвищення ефективності державного управління в системі видавничої підготовки, поліграфічного виконання і розповсюдження друкованої продукції на виконання Указу Президента України від 16 вересня 1998 р. «Про вдосконалення державного управління інформаційною сферою», відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 1998 р. та 26 листопада 1998 р., було утворено Державну акціонерну компанію «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання» (скорочена назва ДАК «Укрвидавполіграфія»). Це найбільша в Україні видавничо-поліграфічна компанія, яка забезпечує реалізацію узгодженої стратегії 27 поліграфічних, видавничих,

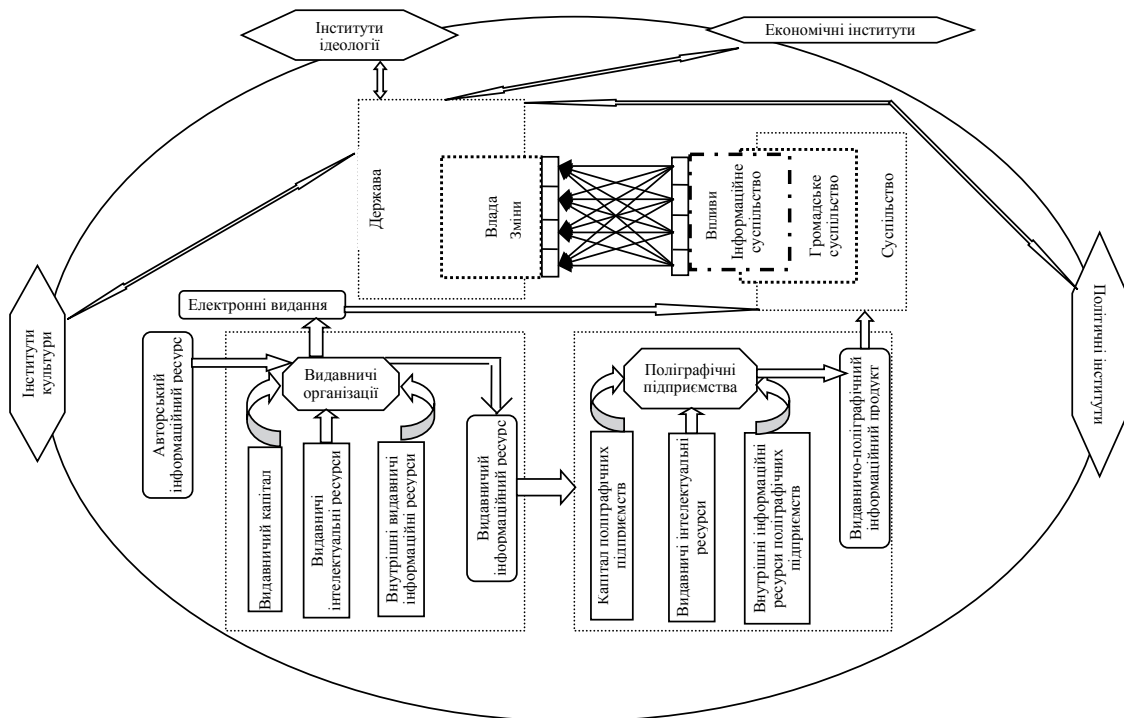

Рис. 1. Механізм забезпечення інформаційно-пропагандистської функції ВПК

книготорговельних, постачальницьких підприємств, а також трьох спеціалізованих науково-дослідних та проектних інститутів. Неможливість приватизації цих об'єктів неодноразово підкреслювалася в чисельних державних документах, де акцентувалася особлива увага на незмінності статусу державних підприємств, що входять до складу державної акціонерної компанії «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання» [6].

Проте не завжди перетворення державних підприємств і об'єднань на різного роду товариства і, як наслідок, виведення їх із централізованого галузевого принципу управління та зміни форми власності привели до позитивних наслідків. Експеримент з ДАК «Укрвидавполіграфія» (основні завдання якої – підвищення ефективності державного управління у системі видавничої підготовки, поліграфічного виконання та розповсюдження друкованої продукції, проведення інформаційно-пропагандистської роботи, здійснення єдиної технічної політики, організація та координація робіт, пов'язаних з виробництвом і впровадженням нової техніки, розроблення і застосування передових технологій у цій сфері) виявився не зовсім вдалим. Програмну мету на поточний момент компанія не реалізовувала.

Краща ситуація спостерігається на приватних підприємствах ВПП. Саме ці підприємства помітно підняли рівень якості поліграфічного виконання друкованої продукції. Проте вони не завжди вдало проводили інформаційну політику через зацікавленість їх власників щодо формування певних політичних та економічних переваг, що зумовлювало певне спотворення інформаційно-пропагандистської функції і, як наслідок, спричиняло негативний вплив на безпеку інституту держави.

В сучасних умовах держава повинна повністю переглянути механізми проведення своєї інформаційної політики за допомогою ВПК. Ці зміни повинні першочергово спрямовуватись на закріплення здобутків громадянського суспільства,

формування позитивного іміджу держави та української нації, а також забезпечити можливість уникнення зовнішніх загроз безпеці інституту держави в інформаційній сфері. З цією метою нами запропонований механізм забезпечення ВПК інформаційно-пропагандистської функції (рис. 1).

Висновки. Очевидно, що в майбутньому подолання економічної кризи, впровадження реформ, а також подальша інтеграція у європейську спільноту мають забезпечити принципово нове бачення інформаційної політики держави, невід'ємною складовою якої є друкована продукція та електронні видання. Проте якісно нові підходи до забезпечення безпеки інституту держави неможливі без докорінної трансформації та зміни державної політики стосовно підприємств ВПК, яка повинна вилитись у нові механізми забезпечення інформаційно-пропагандистської безпеки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Smith A. The Ethnic Revival in the Modern World / Smith A. // Cambridge University Press. – Cambridge: 1981, – 240 p.
2. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посіб.] / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
3. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Б.А. Кормич. – К. : Кондор, 2008. – 384 с.
4. Громико І. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам / І. Громико, Т. Саханчук // Право України. – 2008. – № 8. – С. 130–134.
5. Інформація про стан вітчизняного видавничо-поліграфічного комплексу України / Видавнича справа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35703&cat_id=79677.
6. Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні : Постанова Верховної Ради України від 16.02.99 рю № 430-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=432-14>.